

Г.Р. МАЛИКОВА

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ПРЕЗИДЕНТИ САЙЛОВЛАРИ:
САВОЛЛАР ВА ЖАВОБЛАР**

ТОШКЕНТ – «O‘ZBEKISTON» – 2016

УЎК: 342.573
КБК 67.400.5(5Ў)
Ў 32

ISBN 978-9943-28-658-0

© Ўзбекистон Республикаси
Марказий сайлов комиссияси
© Г. Маликова, 2016
© «O‘ZBEKISTON», 2016

Президент сайловлари деганда нима тушунилади?

Президент сайловлари деганда, номзод учун фуқаролар ўз овозларини берадиган, қонун томонидан белгиланган давлат ҳуқуқий жараёни тушунилади. Бу жараён якунида давлат бошлиғи – Президент сайланади.

Ўз сайлов ҳуқуқларини амалга оширишда фуқаро давлат бошқаруви фаолиятининг бевосита иштирокчисига айланади.

Қайси ҳужжатлар Ўзбекистон Республикаси Президентлигига оид сайлов қонунчилигининг асосий манбалари ҳисобланади?

- Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси;
- Ўзбекистон Республикасининг «Фуқаролар сайлов ҳуқуқининг кафолатлари тўғрисида»ги 1994 йил 5 майдаги Қонуни;
- Ўзбекистон Республикасининг «Ўзбекистон Республикаси Президенти сайлови тўғрисида»ги 1991 йил 18 ноябрдаги Қонуни;
- Ўзбекистон Республикасининг «Референдум якунлари ҳамда давлат ҳокимияти ташкил этилишининг асосий принциплари тўғрисида»ги 2002 йил 4 апрелдаги Конституциявий Қонуни.

Шу билан бирга, Ўзбекистон Республикаси Президентлигига сайловларни тартибга солинишида бир қатор бошқа қонун ҳужжатларидан ҳам фойдаланилади. Улар сайлов ҳуқуқи институтларининг айримларини тартибга солиб, сайлов жараёнининг муайян жиҳатларини тизимлаштиради (сайловда иштирок этган сиёсий партиялар мақоми, оммавий ахборот воситаларининг сайловолди тарғиботи билан боғлиқ фаолияти, фуқаролар сайлов ҳуқуқларининг бузилиши натижасида келиб чиқадиган жавобгарлик ва ҳ.к.).

Ўзбекистон Республикаси Президенти сайловлари нима учун 2016 йил 4 декабрь куни ўтказилади?

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 96, 117-моддалари ҳамда «Ўзбекистон Республикаси Президенти сайлови тўғрисида»ги Қонуннинг 8-моддасига, «Ўзбекистон Республикаси Марказий сайлов комиссияси тўғрисида»ги Қонуннинг 5 ва 9-моддаларига мувофиқ 2016 йил 4 декабрь, якшанба кунини Ўзбекистон Республикаси Президенти сайлови куни деб белгилаш тўғрисида Марказий сайлов комиссияси қарор қабул қилди. Мазкур сайловлар навбатдан ташқари сайловлар ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти қанча муддатга сайланади?

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 90-моддасига асосан Президент 5 йил муддатга сайланади.

Актив сайлов ҳуқуқи деганда нима тушунилади?

Актив сайлов ҳуқуқи деганда, фуқароларнинг давлат ҳокимияти ва ўзини ўзи бошқариш органларига сайлаш ҳамда референдумда иштирок этиш ҳуқуқи тушунилади. Ўзбекистон Республикасининг Конституциясига мувофиқ, фуқароларнинг актив сайлов ҳуқуқлари 18 ёшга тўлганларидан сўнг пайдо бўлади.

Пассив сайлов ҳуқуқи деганда нима тушунилади?

Пассив сайлов ҳуқуқи деганда, Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг давлат ҳокимияти ва ўзини ўзи бошқариш органларига сайланиш ҳуқуқи, яъни номзодларини илгари суриш ҳуқуқи тушунилади. Мазкур ҳуқуқ Ўзбекистон Республикаси фуқароларига:

- Ўзбекистон Республикаси Президенти сайловларида – 35 ёшдан;
- Олий Мажлис депутатлари сайловларида – 25 ёшдан;
- вилоят, туман, шаҳар халқ депутатлари Кенгашларига сайловларда – 21 ёшдан эътиборан берилади.

Сайлов цензлари деганда нима тушунилади?

Сайлов ҳуқуқига эга бўлиш учун ҳар бир фуқаро рияз қилиши зарур бўлган, қонун томонидан белгиланган шартлар сайлов цензи ҳисобланади. Сайлов цензлари ҳам актив, ҳам пассив сайлов ҳуқуқлари учун белгиланган. Айрим ҳолатларда улар бир-бирига ўхшаш бўлса, бошқаларида – аксинча. Ўхшаш томони шундаки, суд томонидан муомалага лаёқатсиз деб топилган фуқаролар, шунингдек, суднинг ҳукмига мувофиқ озодликдан маҳрум этиш жойларида сақланаётган шахслар Ўзбекистон Республикаси Президенти сайловида қатнашмайдилар.

Ўзбекистон Республикаси Президенти сайловларида пассив сайлов ҳуқуқига нисбатан бир нечта сайлов цензлари қўлланилади: ёшга доир (35 ёш), ўтроқлик (президентликка номзод Ўзбекистон Республикаси ҳудудида 10 йилдан кам бўлмаган муддат давомида узлуксиз истиқомат қилиши лозим), давлат тилини билишга доир (президентликка номзод давлат тилида бемалол сўзлаша олиши зарур).

Чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахслар Ўзбекистон Республикаси Президентлигига сайланиши мумкинми?

Ўзбекистон Республикасида ўтказиладиган сайловларда Ўзбекистон Республикаси фуқаролигига эга бўлган шахсларгина иштирок этиши мумкин. Демак, чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахслар Ўзбекистон Республикаси Президентини сайлаш ва ушбу лавозимга номзодини илгари суришда, яъни сайланишда иштирок эта олмайдилар.

Сайлов ҳуқуқи принциплари деганда нима тушунилади?

Сайлов ҳуқуқи принциплари деганда, қонун томонидан белгиланган, актив ва пассив сайлов ҳуқуқларини амалга ошириш ва ҳимоя қилишни таъминловчи, демократик сайловларнинг ўтказилишини ташкил этувчи бошланғич асослар тушунилади.

Ўзбекистон Республикасида сайлов ҳуқуқининг асосий принциплари: умумийлик, тенглик, тўғридан-тўғри сайлов ҳуқуқи, яширин овоз бериш ва сайловларда эркин қатнашиш ҳуқуқларидир.

Умумий сайлов ҳуқуқи деганда нима тушунилади?

Умумий сайлов ҳуқуқи деганда, Ўзбекистон Республикасида сайлов ҳуқуқларидан кенг қўламдаги шахслар фойдаланиши мумкинлиги тушунилади. Бунда турли демократик давлатларда тан олинган ва сайловларнинг вакиллик характерини камситмайдиган муайян чекловларга йўл қўйилади.

Жумладан, муомалага лаёқатсиз деб топилган, озодликдан маҳрум қилиш жойларида жазони ўтаётган фуқаролардан ташқари, барча фуқаролар сайлов ҳуқуқларига эга.

Тенг сайлов ҳуқуқи принципи деганда нима тушунилади?

Тенг сайлов ҳуқуқи принципининг уч таркибий қисми мавжуд:

Сайлов жараёнининг барча субъектлари тенг ҳуқуқ ва мажбуриятлар билан таъминланади.

Ҳар бир сайловчи сайловларда тенг миқдорда овозга эга бўлади.

Сайловларда фуқароларнинг тенг вакиллиги, яъни сайлов округларини ташкил этишда бир нафар депутатлик мандатига тахминан тенг миқдордаги сайловчилар таъминланади.

Тўғридан-тўғри сайлов ҳуқуқи принципи деганда нима тушунилади?

Тўғридан-тўғри сайлов ҳуқуқи принципи деганда, актив сайлов ҳуқуқига эга бўлган ҳар бир фуқаро сайловларда шахсан, яъни бевосита ўз хоши-иродасини билдириб, ҳокимият органларидаги ўз манфаатларини белгилаб олган ҳолда иштирок этиши тушунилади.

Яширин овоз бериш принципи деганда нима тушунилади?

Бу сайловчининг ҳеч бир ташқи таъсирсиз, ўз хоҳиш-иродасини ифода этишдир. Яширин овоз беришнинг моҳияти сайловчиларнинг хоҳиш-истагини билдиришга нисбатан назоратга йўл қўймасликдан иборатдир. Яъни, сайловчининг овоз бериш натижалари яширинлиги, сайлов бюллетенини ўзга шахслар кириши ман этилган кабиналарда ёки махсус жиҳозланган бошқа жойларда тўлдирилиши амалга оширилган ҳолда таъминланади.

Марказий сайлов комиссияси Ўзбекистон Республикаси Президенти сайловларини ташкил қилиш масалалари бўйича норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни қабул қилиши мумкинми?

Ҳа, мумкин. Марказий сайлов комиссиясининг норма ижодкорлигига доир фаолияти қонуности характерга эга бўлиб, «Ўзбекистон Республикаси Марказий сайлов комиссияси тўғрисида»ги Қонун билан тартибга солинади. Мазкур қонуннинг 9-моддасига биноан, Марказий сайлов комиссияси ўз ваколатлари доирасида қарорлар қабул қилади, бу қарорлар Раис томонидан имзоланади ва матбуотда эълон қилиниши лозим.

Марказий сайлов комиссияси ўз ваколатлари доирасида қабул қиладиган **қарорлар** округ ва участка сайлов комиссиялари учун, давлат органлари, сиёсий партиялар ва бошқа нодавлат нотижорат ташкилотлари, корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар учун **мажбурийдир**.

Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексининг 51-3 моддасига асосан, Ўзбекистон Республикаси Марказий сайлов комиссиясининг, сайлов комиссиясининг қарорларини ижро этмаслик учун жарима белгиланган.

Ўзбекистон Республикаси Президенти сайловларини тартибга солишда халқаро ҳуқуқ нормаларининг аҳамияти қандай?

Ўзбекистон Республикаси халқаро ҳамжамиятнинг тенг ҳуқуқли аъзоси сифатида сайлов борасида ратификация қилган халқаро принцип ва стандартларнигина тан олади. Ўзбекистон «Pacta sunt servanda!» – «Шартномалар ижро этилиши шарт!» принципига риоя қилган ҳолда, халқаро шартномаларни миллий сайлов қонунчилигига имплементация қилиш орқали халқаро мажбуриятларни бажармоқда. Булар:

– очиқ ва ошқора, эркин, ҳақиқий ва адолатли сайловларни ўтказиш;

– сайловларни ташкил этиш ва ўтказиш мустақил сайлов комиссиялари томонидан амалга оширилиши;

– давлат томонидан сайлов жараёни ҳамда номзодлар ва сиёсий партияларнинг сайлов кампанияларини молиялаштирилиши;

– сайлов жараёни ва тарғибот фаолиятининг давлат ахборот тизими томонидан қўллаб-қувватланиши;

– сайлов жараёнида миллий ва халқаро кузатувчиларнинг иштироки;

– фуқароларнинг сайловларга доир ҳуқуқ ва эркинликлари бузилганлиги устидан шикоят бериш ва жавобгарликка тортилиш масалалари;

– камситиш деб ҳисобланмайдиган чора-тадбирларни қўллаш.

Ўзбекистон Республикаси Президенти сайловларида хорижий мамлакатларда истиқомат қилувчи Ўзбекистон Республикаси фуқаролари иштирок эта оладиларми?

«Ўзбекистон Республикаси Президенти сайлови тўғрисида»ги Қонуннинг 10-моддасига кўра, «Ўзбекистон Республикасининг хорижий давлатлардаги ваколатхоналари ҳузурда сайлов участкалари тузилиши мумкин»лигига доир нор-

ма мустаҳкамланган. Ўзбекистон Республикасининг хорижий мамлакатларда 46 нафар дипломатик ваколатхонаси мавжуд. 44 та сайлов участкаси хорижий мамлакатларнинг ваколатхоналари ҳузурида ташкил этилган бўлиб, хорижий мамлакатларда истиқомат қиладиган Ўзбекистон Республикаси фуқаролари мазкур сайлов участкаларида овоз бериш ва шу орқали давлат бошқарувида иштирок этиш ҳуқуқига эгадирлар.

Ўзбекистон Республикаси Президенти сайловларини ким эълон қилади ва унинг муддатини ким белгилайди?

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 117-моддаси ҳамда «Давлат ҳокимияти вакиллик органларига ва Ўзбекистон Республикаси Президентининг навбатдаги сайлови тўғрисида»ги Конституциявий Қонуннинг 2-моддаси ва «Ўзбекистон Республикаси Марказий сайлов комиссияси тўғрисида»ги Қонуннинг 1-моддаси мазмун-моҳиятидан келиб чиқиб, Ўзбекистон Республикасининг *Марказий сайлов комиссияси Ўзбекистон Республикаси Президентлигига сайлов кампаниясини эълон қилади ва сайлов муддатини белгилайди.*

Сайлов округи деганда нима тушунилади?

Сайлов округи президентликка номзод сайланадиган ҳудуд ҳисобланади. Ўзбекистон Республикаси Президентлигига фақат бир шахсгина сайланишини эътиборга олган ҳолда, президентликка сайловлар ягона сайлов округи бўйича амалга оширилади. Уларга маъмурий-ҳудудий бирлик хизмат қилади. Ягона сайлов округи деб аталишининг сабаби, у сайлов жараёни ўтказиладиган бутун ҳудудни қамраб олади. Ўзбекистон Республикаси Президентлигига сайловларда ягона сайлов округи республиканинг 12 та вилояти ҳамда Тошкент шаҳрида ва Қорақалпоғистон Республикасида ташкил этилган. Улар жами – 14 та.

Сайлов участкалари деганда нима тушунилади?

Сайлов округлари, одатда, сайлов участкаларига – фуқароларнинг сайлов жараёнларини амалга ошириш учун борадиган ва овоз берадиган муайян ҳудудларга бўлинади. Сайлов участкаси – битта овоз бериш пунктига хизмат кўрсатадиган ҳудудий бирлик. Одатда, мазкур пунктлар аҳоли катнови учун қулай бўлган жойларда: мактаб, лицей, коллеж бинолари ва бошқа жамоат жойларида ташкил этилади. Бу умумжаҳон анъанасига хос бўлган жиҳат саналади.

Сайлов комиссиялари нима мақсадда ташкил этилади?

Сайлов комиссиялари – сайловни ташкил этувчи органлар бўлиб, уларнинг ўтказилиши ва натижаларнинг умумлаштирилишини назорат қиладилар. Сайлов комиссияси зиммасига бутун сайлов жараёнини бошқариш юклатилган. Улар марказий, округ ва участка комиссияларидан иборат.

Сайлов комиссиясининг аъзолари қандай қилиб шакллантирилади?

Ўзбекистон Республикасининг «Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисида»ги қонуннинг 11-моддасига асосан шаҳарча, қишлоқ, овул ва шаҳардаги маҳалла фуқаролар йиғини: Ўзбекистон Республикаси Президенти сайлови бўйича участка сайлов комиссияларининг аъзолигига номзодларни тегишли округ сайлов комиссияларига тақдим этади.

Сайлов комиссияларидаги аъзоликка асосий талаб жамоатчиликнинг обрў-эътиборли вакиллари орасидан шакллантирилиши лозимлигидадир.

Мазкур талабни Марказий сайлов комиссиясининг «Ўзбекистон Республикаси Президенти сайловларини тайёрлаш ва ўтказиш бўйича тузиладиган участка сайлов комиссиялари фаолиятини ташкил этиш тўғрисида»ги Низом ҳам

тасдиқлайди. Унга кўра, участка сайлов комиссиясининг аъзолари жамоатчиликнинг обрў-эътиборли вакиллари орасидан **тасдиқланади.**

Участка сайлов комиссиясининг аъзолигига номзодлар туман, шаҳар халқ депутатлари Кенгашларининг мажлисларида муҳокама қилинадилар ва тегишли округ сайлов комиссиясига тасдиқлаш учун юборилади.

Округ сайлов комиссиясининг аъзолари жамоатчиликнинг обрў-эътиборли вакиллари орасидан Қорақалпоғистон Республикаси Жўқорғи Кенгеси, вилоят ва Тошкент шаҳар халқ депутатлари тавсиясига биноан Марказий сайлов комиссияси томонидан тасдиқланади.

Марказий сайлов комиссияси аъзолари Қорақалпоғистон Республикаси Жўқорғи Кенгесининг, халқ депутатлари вилоятлар ва Тошкент шаҳар Кенгашларининг тавсияси бўйича Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Қонунчилик палатаси ва Сенати томонидан сайланади.

Марказий сайлов комиссиясининг аъзолари ҳам жамоатчилик ўртасида обрў-эътибор қозонган бўлишига оид норма ҳам Ўзбекистон Республикаси «Марказий сайлов комиссияси тўғрисида»ги Қонуннинг 4-моддасида ўз ифодасини топган.

Сайлов комиссиялари аъзолари учун қандай чекловлар мавжуд?

Замонавий демократик сайловларни ташкил этиш юзасидан жаҳон стандартлари даражасида эътироф этилган андозалардан бири сайлов органлари (комиссиялар)нинг ўз ваколати доирасидаги эркинлиги ва мустақиллигидир. Шундан келиб чиқиб, қонунчилик томонидан баъзи чекловлар ўрнатилган.

«Ўзбекистон Республикаси Президенти сайлови тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 19-моддасига биноан:

– сайлов комиссияларининг раиси, раис ўринбосари, котиби ва аъзолари ***сиёсий партияларнинг аъзоси бўлиши мумкин эмас;***

– *Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодлар, уларнинг ишончли вакиллари* сайлов комиссияларига аъзо бўлиши мумкин эмас;

– бир шахс фақат битта сайлов комиссиясига аъзо бўлиши мумкин.

Сайлов комиссияларининг йиғилишларида кимлар иштирок этиши мумкин?

Сайлов комиссиялари фаолиятининг *ошкоралигини* ва ишларининг *шаффофлигини* таъминлаш мақсадида уларнинг йиғилишларида сиёсий партия вакиллари, оммавий ахборот воситалари, бошқа давлат, халқаро ташкилотлар ва ҳаракатларнинг қузатувчилари иштирок этишлари мумкин. Шу жумладан, барча фуқаро ва юридик шахслар вакиллари.

Қандай масалалар сайлов тортишувлари предмети бўлиб ҳисобланади?

Сайлов тортишувлари предмети сифатида жиноий ва маъмурий характерга оид масалалар бўлиши мумкин. Масалан, Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 146-моддаси сайловни ташкил қилиш, уларни ўтказиш вақтида мансабдор шахслар, сиёсий партиялар ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг вакиллари, ташаббускор гуруҳлар ёки сайлов комиссиялари аъзолари томонидан овоз беришнинг яширинлигини бузиш, сайлов ҳужжатларини қалбакилаштириш, сайлов ёки имзо варақаларига сохта ёзувлар киритиш, берилган овозларни атайлаб нотўғри ҳисоблаш учун жавобгарликни белгилайди.

Жиноят кодексининг 147-моддаси Ўзбекистон Республикаси Президентини сайлаш ёки сайланиш, сайловолди тарғиботи олиб бориш ҳуқуқларини, Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзод шахснинг ишончли вакиллари ўз ваколатларини эркин амалга оширишларига, шунингдек фуқароларнинг сайловларда эркин иштирок этишларига зўрлик ишлатиш, қўрқитиш, алдаш ёки оғдириб олиш йўли

билан тўсқинлик қилиш учун жавобгарлик масалаларини мустақкамлайди.

Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг қатор моддаларида қуйидаги маъмурий ҳуқуқбузарликлар учун жарималар кўринишида жавобгарлик белгиланган:

– Ўзбекистон Республикаси Марказий сайлов комиссиясининг, сайлов комиссияларининг фаолиятига аралashiш (51-2);

– Ўзбекистон Республикаси Марказий сайлов комиссиясининг, сайлов комиссияларининг қарорларини ижро этмаслик (51-3);

– номзоднинг, ишончли вакилнинг, кузатувчининг ёки сиёсий партия ваколатли вакилининг ҳуқуқларини бузиш (51-4);

– сайловолди ташвиқотини, олиб бориш шартлари ва тартибини бузиш (51-5);

– номзодлар, сиёсий партиялар тўғрисида ёлғон маълумотларни тарқатиш (51-6);

– сайловга тайёргарлик кўриш ва сайлов ўтказиш жараёнида ахборот ҳамда ташвиқот материалларини қасддан йўқ қилиб юбориш ёки уларга қасддан шикаст етказиш (51-7);

– сайловни ёки референдумни молиялаштириш тартибини бузиш (51-8);

– жамоатчилик фикри сўровлари натижаларини, сайлов натижалари тахминларини чоп этиш (эълон қилиш) тартибини бузиш (51-9).

Сайловчилар рўйхатлари қандай тузилади?

Фуқаронинг овоз бериши учун унинг барча белгиланган цензларга тўғри келишининг ўзи етарли эмас, бунинг учун у сайловчилар рўйхатига киритилиши лозим.

Ўзбекистонда давлат томонидан рўйхатга олинишнинг мажбурий тизими жорий этилган. У деярли барча сайловчиларни камраб олиб, сайловчилар салоҳиятининг ҳисобини юритишга ёрдам беради ва сайловларни қалбакилаштириш ҳолатларининг олдини олади.

Сайловчилар рўйхатлари, участка сайлов комиссиялари фаолиятини ташкил этиш тартиби тўғрисидаги Низомнинг 6-бобига асосан, одатда, муайян ҳудуддаги тегишли шаҳар ва туман ҳокимиятлари тақдим этган маълумотларга асосланган ҳолда участка сайлов комиссиялари томонидан шакллантирилади ва комиссия раиси ҳамда котиби томонидан имзоланади.

Сайловчилар рўйхатига сайловгача ёхуд сайлов куни 18 ёшга тўлган Ўзбекистон Республикаси фуқаролари киритиладилар. Фуқаронинг ички ишлар органлари томонидан белгиланган муайян ҳудудда доимий ёки вақтинча истиқомат қилиши сайловчилар рўйхатига киритилиши учун асос бўлиб ҳисобланади. Ўзбекистон Республикаси фуқароларини рўйхатга олиш, юридик ҳолат сифатида, фуқароларнинг сайлаш ва сайланиш ҳуқуқ ва мажбуриятларини амалга ошириш билан бевосита боғлиқ.

Ҳар бир сайловчи фақат битта сайловчилар рўйхатига киритилиши мумкин.

Ҳарбий қисмларда жойлашган ҳарбий хизматдаги сайловчилар ва уларнинг шу ҳудудда истиқомат қилаётган оилаларининг рўйхати ҳарбий кўшилмалар командирларининг тақдимномасига биноан тузилади. Ҳарбий қисмлардан ташқарида истиқомат қилувчи ҳарбий хизматчилар, умумий асосларда, истиқомат жойлари бўйича тузиладиган сайловчилар рўйхатига киритиладилар.

Ўзбекистон Республикасининг хорижий давлатлардаги ваколатхоналари ҳузурида, санаторийлар, дам олиш уйлари, касалхоналар ва бошқа доимий ишлайдиган даволаш муассасаларидаги сайловчилар рўйхати ушбу муассаса раҳбарлари томонидан тақдим этилган маълумотлар асосида шакллантирилади.

Президентликка номзодларни илгари суриш қандай амалга оширилади?

Сайлов жараёнини тартибга солувчи қонунга ўзгартиш ва қўшимчалар киритилиши натижасида сиёсий партиялар

сиёсий ва сайлов жараёнининг асосий субъектига айланди. Сиёсий партиялар Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодларни мустақил равишда илгари суриш ҳуқуқига эга бўлган ягона жамоат бирлашмаси ҳисобланади.

Сиёсий партия сайлов кампанияси бошланганлиги эълон қилинган кундан қаида олти ой олдин Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан рўйхатга олинган тақдирдагина Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзод кўрсатиши мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодлар кўрсатиш сайловга олтмиш беш кун қолганида бошланади ва қирқ беш кун қолганида тугайди.

Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодлар кўрсатиш сиёсий партияларнинг юқори органлари томонидан амалга оширилади.

Сиёсий партиянинг юқори органи Ўзбекистон Республикаси Президентлигига битта номзод кўрсатиши мумкин.

Сиёсий партия Ўзбекистон Республикаси Президентлигига фақат ўз партияси аъзолари орасидан ёки партиясизни номзод этиб кўрсатишга ваколатлидир. Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзод кўрсатиш тўғрисида баённома тузилади.

Сиёсий партиянинг раҳбари Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодни рўйхатга олишни сўраб, Марказий сайлов комиссиясига ариза билан мурожаат этади. Аризага куйидагилар илова қилинади:

сиёсий партия юқори органининг Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзод кўрсатиш тўғрисидаги қарори;

сиёсий партия юқори органи мажлисининг Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзод кўрсатиш тўғрисидаги баённомаси, унда Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзоднинг фамилияси, исми, отасининг исми, туғилган санаси, касби, лавозими (машғулотининг тури), иш ва яшаш жойи, партияга мансублиги кўрсатилади;

Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзоднинг ўз номзоди овозга қўйилишига рози эканлиги тўғрисидаги ари-заси;

Ўзбекистон Республикаси Президентлигига кўрсатилган номзодни қўллаб-қувватловчи имзо варақалари.

Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодни ким рўйхатга олади?

Марказий сайлов комиссияси Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодларни уларнинг белгиланган тартиб-да тақдим этилган ҳужжатлари асосида рўйхатга олади.

Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзод этиб рўйхатга олинган шахсга рўйхатга олинганлик гувоҳномаси берилади.

Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодларни рўйхатга олиш сайловга ўттиз беш кун қолганида тугалланади.

Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодлар рўйхатга олинганидан кейин беш кунлик муддат ичида Мар-казий сайлов комиссияси рўйхатга олинганлик тўғрисидаги хабарни Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзод-нинг фамилиясини, исми ва отасининг исмини, туғилган йи-лини, партиёга мансублигини, эгаллаб турган лавозимини, иш ва яшаш жойини, шунингдек, уни номзод этиб кўрсатган сиё-сий партиёни кўрсатган ҳолда эълон қилади.

Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодни қўллаб-қувватловчи сайловчилар имзоларини йиғиш нима мақсадда амалга оширилади?

Номзодларни илгари суриш – маълум бир вақтни талаб этувчи жараён. Ҳокимият тепасига келувчи шахсни даст-лаб белгилаб олиш – номзодни илгари суриш жараёнининг бошланғич босқичи ҳисобланиб, номзодни рўйхатга олиш би-лан боғлиқ бир қанча ҳаракатлардан иборат.

Сиёсий партиёлар томонидан Марказий сайлов комиссияси хабардор қилиниб, ундан белгиланган тартибдаги тасдиқ оли-

ниши билан уларни қўллаб-қувватловчи сайловчиларнинг муайян миқдордаги имзолари тўпланади. Ушбу ҳаракатлар сайловчилар учун нотаниш бўлган, уларнинг ҳурмат-эътиборига сазовор бўлмаган, шухратпараст ва жамият манфаатлари учун фойдасиз бўлган тасодифий шахсларнинг номзоди илгари сурилмаслигига қарши қаратилган.

Имзоларни тўплаш – анъанавий, аввалги сайловларда синовдан ўтган жараён. Бу ниҳоятда мураккабдир. Шу билан бир қаторда шунинг назарда тутиш лозимки, имзоларни тўплаш – дастлабки куч синовлари, номзоднинг омма орасидаги машҳурлигини ва овоз беришда уни қўллаб-қувватлаш эҳтимолини аниқлаш.

Имзоларни тўплаш жараёнининг якуний натижалари ҳали рўйхатга олинмаган номзодга рўйхатга олинганлик мақомига ўтиш ҳуқуқини беради.

Сиёсий партия томонидан тақдим этилган имзолари Ўзбекистон Республикаси жами сайловчиларининг умумий сони камида бир фоизининг, камида саккизта маъмурий-худудий тузилма намояндаси бўлган сайловчиларнинг имзосини қамраб олган бўлиши керак. Маъмурий-худудий тузилмалардан бирида (Қорақалпоғистон Республикаси, вилоят, Тошкент шаҳри) сиёсий партия имзолар умумий миқдорининг кўпи билан саккиз фоизини тўплаши мумкин.

Ўзбекистон Республикаси бўйича сайловчиларнинг умумий сони 21.435.009 нафар эканлигини инобатга олган ҳолда, битта маъмурий-худудий бирликка ўрта ҳисобда 1.531.072 дан зиёд шахс тўғри келади, умумий ҳисобда у актив сайлов ҳуқуқига эга бўлган аҳолининг бир миллиондан зиёдини ташкил этади. Демак, ҳар бир сиёсий партия ўз номзодини қўллаб-қувватлаши учун 214.000 дан ортиқ имзоларни тўплаши зарур.

Имзо варақалари мазмунига оид махсус талаблар мавжудми?

Ҳар бир имзо варақасида сайловчилар ўз фамилиясини, исмини, отасининг исмини, туғилган йилини (ёши ўн саккиз-

да бўлса, қўшимча равишда туғилган куни ва ойини), яшаш жойи манзилини, паспортнинг серияси ва тартиб рақамини, шунингдек, имзо қўйган санани кўрсатиши лозим.

Сайловчилар фақат битта номзодни қўллаб-қувватлаб, бир мартагина имзо қўйишга ҳақли.

Сиёсий партия ўзининг ваколатли вакилига рўйхатга олинганлик гувоҳномаси берилишидан олдин тўплаган сайловчилар имзолари ҳисобга олинмайди.

Имзо варақасини имзо тўплаган шахс ўз фамилиясини, исмини, отасининг исмини, яшаш жойи манзилини, паспортнинг серияси ва тартиб рақамини кўрсатган ҳолда, шунингдек, тегишли сиёсий партиянинг туман, шаҳар тузилмаси раҳбари тасдиқлайди.

Шуни эътиборга олиш керакки, тўпланган имзолар, уларни имзолаган сайловчиларнинг актив сайлов ҳуқуқига эга бўлганидагина ҳақиқий ҳисобланади.

Имзо варақасидаги маълумотлар сайловчи томонидан шахсан тўлдирилиши шартми?

Ҳа, шарт. Сайловчи ўз имзосини ва имзо варақаси тўлдирилган санани, шунингдек, ўзи ҳақидаги маълумотларни (фамилияси, исми, отасининг исми ва ҳ.к.) шахсан киритиши зарур.

Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодни рўйхатга олишни рад этиш мумкинми?

Ҳа, мумкин. «Ўзбекистон Республикаси Президенти сайлови тўғрисида»ги Қонуннинг 25-моддасига кўра, бундай асослар қуйидагилардан иборат:

қасддан содир этган жинояти учун илгари судланган фуқаролар;

ўзларига нисбатан жиноий иш қўзғатилганлиги муносабати билан қонунан таъқиб этилаётган фуқаролар;

диний ташкилотлар ва бирлашмаларнинг профессионал хизматчилари.

Марказий сайлов комиссияси Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодни номзодлик мақомидан маҳрум қилиши мумкинми?

Мумкин. «Ўзбекистон Республикаси Президенти сайлови тўғрисида»ги Қонуннинг 26-моддасига биноан Марказий сайлов комиссияси Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзоднинг номзодлик мақомини қуйидаги сабабларга асосан маҳрум қилиши мумкин:

агар сиёсий партия Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодлар кўрсатиш муддати тугагунига қадар Марказий сайлов комиссиясига янги номзодни рўйхатга олиш тўғрисида таклиф киритган тақдирда;

рўйхатга олинган Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзод уни Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзод этиб кўрсатган сиёсий партия ўз фаолиятини тугатган тақдирда;

Ҳар иккала ҳолатда субъектлар – сиёсий партия ва рўйхатга олинган номзод – шу каби ариза билан Марказий сайлов комиссиясига сайловга кечи билан етти кун қолганда мурожаат этишлари мумкин.

Президент сайловлари қандай молиялаштирилади?

Ўзбекистон Республикаси Президенти сайловларига тайёргарлик ва уни ўтказиш жараёни билан боғлиқ харажатлар Ўзбекистон Республикасининг давлат маблағлари ҳисобидан қопланади. Қонунчилик томонидан белгиланган ушбу норма Бюджет кодекси ва тармоқ қонуни билан тартибга солинади. Ўзбекистон Республикаси Бюджет кодексининг 8 бандининг 70-моддасига кўра, Ўзбекистон Республикаси Марказий сайлов комиссиясининг харажатлари сайловларга тайёргарлик кўриш ҳамда уларни ўтказиш, шу жумладан, округ ва участка сайлов комиссияларини, сиёсий партияларни молиялаштиришдан ташкил топади.

«Ўзбекистон Республикаси Президенти сайлови тўғрисида»ги Қонуннинг 6-моддасига биноан Ўзбекистон Рес-

публикасининг сиёсий партиялари, жамоат бирлашмалари, корхоналари, муассасалари, ташкилотлари ва фуқаролари ўз маблағларини сайлов ўтказиш учун ихтиёрий равишда беришлари мумкин. Бу маблағларни Марказий сайлов комиссияси сайлов кампанияси вақтида фойдаланиш учун қабул қилиб олади.

Президентликка номзодларнинг сайлов кампаниясини молиялаштириш деганда нима тушунилади?

Президентликка номзодларнинг сайлов кампаниясини молиялаштириш деганда, *ташвиқот, ахборот* ва бошқа фаолият турларининг молиявий таъминоти назарда тутилади.

Сайлов кампаниясини молиялаштириш президентликка номзодларнинг мустақил рақобатчилик фаолиятига моддий асос ҳисобланади.

Мазкур бюджет маблағлари сайлов комиссиялари томонидан сайлов жараёни доирасидаги ташкилий фаолиятни молиялаштириш, номзодларнинг сайловлардаги тенг ҳуқуқли иштироки учун шароитлар яратишни таъминлаш мақсадида сарфланади.

Президентликка номзодлар сайлов кампанияси даврида ўз шахсий маблағларидан фойдаланишлари мумкинми?

«Ўзбекистон Республикаси Президенти сайлови тўғрисида»ги Қонуннинг 6-моддаси «Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодларни *бошқа маблағлар ҳисобидан молиявий таъминлаш* ва ўзга тарзда моддий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш *тақиқланади*» ифодасидаги императив нормани мустаҳкамлаган. Демак, президентликка номзод сайлов кампанияси даврида ўзининг шахсий маблағларидан фойдалана олмайди.

Сайловолди ташвиқоти деганда нима тушунилади?

«Ўзбекистон Республикаси Президенти сайлови тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 28-моддасига

асосан сайловолди ташвиқоти Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодлар рўйхатга олинган кундан эътиборан бошланади. Сайловолди ташвиқоти жараёнида ҳар бир номзод ўз сайловолди дастурининг афзалликларини ёритиб бериш ва шу тариқа сайловчилар ҳурматиغا сазовор бўлиш мақсадини ўз олдига қўяди. Сайлов кампанияси иштирокчиларининг ташвиқот фаолияти максимал даражада самарали бўлиши учун улар замонавий коммуникация технологияларидан ва оммавий ахборот воситаларидан кенг фойдаланиш имкониятига эгалар.

Сайловолди ташвиқоти жараёнида номзодлар фикрлар хилма-хиллигини намоён этган ҳолда, турли сиёсий позицияларни ёқлаб чиқишлари мумкин. Шу боис сайловолди ташвиқоти жараёнини ўтказиш даврида юридик ва этика нуқтаи назаридан номаъқул нормалардан фойдаланишни чеклаш мақсадида қонунчиликда сайловолди ташвиқотини ўтказишга оид батафсил қоидалар мустаҳкамланган.

Сайловолди ташвиқоти даври давомийлиги қандай?

Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодларни рўйхатга олиш сайловга ўттиз беш кун қолганида тугалланади.

Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодлар рўйхатга олинганидан кейин беш кунлик муддат ичида Марказий сайлов комиссияси рўйхатга олинганлик тўғрисидаги хабарни Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзоднинг фамилиясини, исми ва отасининг исмини, туғилган йилини, партияга мансублигини, эгаллаб турган лавозимини, иш ва яшаш жойини, шунингдек, уни номзод этиб кўрсатган сиёсий партияни кўрсатган ҳолда эълон қилади.

Шундан келиб чиқиб, сайловолди ташвиқоти 2016 йилнинг 30 октябрь куни бошланиб, 2 декабрь куни тугатилади. Сайлов куни – 4 декабрда сайловолди ташвиқотига йўл қўйилмайди.

Сайловларда иштирок этиши муносабати билан рўйхатга олинган номзоднинг асосий иш жойидаги меҳнат стажи тўхтатилмайди?

Йўқ, тўхтатилмайди. Сайловда иштирок этиш учун асосий иш жойидаги хизмат вазифаларидан вақтинча озод этилаётган номзод расман ўзи фаолият юритаётган корхона ёки ташкилот таркибида қолади. Унинг бу жараёндаги иштироки меҳнат стажига, номзод сифатида рўйхатга олингунга қадар эгаллаган лавозими ва мутахассислигига биноан сақланиб қолади.

Номзоднинг меҳнат ҳуқуқига доир қафолатлари «Ўзбекистон Республикаси Президенти сайлови тўғрисида»ги Қонуннинг 28-1-моддасида ифодаланган. Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзод сайловчилар билан учрашувлар ўтказиш, сайловолди йиғилишларида сўзга чиқиш, телевидение кўрсатувлари ва радиоэшиттиришларида қатнашиш вақтида сайловни ўтказиш учун ажратиладиган маблағлар ҳисобидан ўртача ойлик иш ҳақи сақланган ҳолда, ишлаб чиқариш ёки хизмат вазифаларини бажаришдан озод бўлиш ҳуқуқига эга.

Ўзбекистон Республикаси Меҳнат кодексининг 165-моддаси ҳам ходим давлат ёки жамоат вазифаларини бажараётган вақтида (сайлов ҳуқуқини амалга ошириш) иш берувчи уни иш жойини (лавозимини) сақлаган ҳолда ишдан озод қилиши шартлиги, шунингдек, ана шу вазифаларни бажариш вақтида ходимнинг ўртача иш ҳақи сақланишига доир қондани мустаҳкамлайди.

Сайлов кампанияси даврида рўйхатга олинган номзод маъмурият (иш берувчининг) ташаббусига биноан ишдан, хизматдан бўшатилиши, бошқа ишга ўтказилиши мумкин эмас.

Ўз хоҳишига кўра рўйхатга олинган номзод истаган пайтда ишдан бўшаши мумкин.

Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзод ҳуқуқий қафолатларга эга бўладими?

Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзод рўйхатга олинганидан кейин Ўзбекистон Республикаси ҳудуди

доирасида давлат йўловчилар транспортининг барча турларида (шаҳар йўловчилар транспортдан, таксидан ва транспорт бошқа турларининг буюртма йўналишларидан ташқари) текин юриш ҳуқуқига эга бўлади.

Кимлар сайловолди ташвиқоти билан шуғуллана олмайди?

Қонунчилик сайловолди ташвиқотида иштирок этиш ҳуқуқига эга бўлган шахсларни белгилаб берган. Булар: Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзод, сиёсий партия (Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодни кўрсатувчи), сиёсий партия аъзолари ва Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзоднинг ишончли вакиллари.

Ушбу норманинг мазмун-моҳиятидан келиб чиқиб, қолган шахслар, жумладан, номзоднинг ишончли вакиллари бўлмаган ва уни илгари сураётган сиёсий партия аъзолари ҳисобланмаган қариндош-уруғлари сайловолди ташвиқотида иштирок этиш ҳуқуқига эга эмас.

Рўйхатга олинган номзод ишончли вакиллариининг мақоми қандай?

Ишончли вакиллар номзодларнинг биринчи ёрдамчилари ҳисобланади. Ишончли вакилларни тайинлаш рўйхатга олинган номзодларнинг қонуний ҳуқуқларидир. Марказий сайлов комиссиясида рўйхатга олингандан сўнг номзодлар ўз ишончли вакиллариини тайинлайдилар. «Ишончли вакил» иборасининг ўзи, номзодлар сайлов кампанияси жараёнида, авваламбор, шу шахсларга ишонч билдиришларини англатади.

Ишончли вакиллар ташвиқот ва бошқа турдаги фаолиятни ўз номзодлари фойдасига олиб бориб, уларнинг сайловолди дастурларини тақдим этадилар ва тушунтирадилар. Улар сайловолди йиғилишларида, сайловчилар билан учрашувларда, сайловолди баҳс ва мунозараларда иштирок этадилар.

Президентликка номзод 15 нафаргача ишончли вакилга эга бўлиши мумкин. Ишончли вакиллар Марказий сай-

лов комиссиясида рўйхатдан ўтадилар ва уларга Ўзбекистон Республикаси Марказий сайлов комиссияси томонидан тегишли гувоҳномалар тақдим этилади.

Сайловолди ташвиқотини ўтказиш шакллари қандай?

«Ўзбекистон Республикаси Президенти сайлови тўғрисида»ги Қонуннинг 28-1-моддасига кўра, сайловолди ташвиқотининг қуйидаги асосий шакллари мустаҳкамланган:

- оммавий ахборот воситалари орқали;
- йиғилишлар ўтказиш йўли билан;
- сайловчилар учун қулай ҳисобланган бошқа шаклларда.

Бу ерда қонун билан тақиқланмаган шакллар назарда тутилади, улар турли характерга эга бўлиши мумкин: ташвиқот материалларини матбуот, аудиовизуал ва Интернет орқали чиқариш, тарқатиш ва ҳ.к.

Рўйхатга олинган номзод сайловолди ташвиқотининг характерини ўзи мустақил танлаш ҳуқуқига эга. Номзодга оммавий ахборот воситалари томонидан яратилиб бериладиган имкониятларда ҳам сайловолди ташвиқоти шакли ва характерини мустақил танлаш ҳуқуқи берилди: оммавий баҳс, мунозара ва давра суҳбатларида иштирок этиш, интервью бериш, радио ва телевидениеда чиқишларни ташкил этиш, даврий нашрларда мақолалар чоп этиш ва сайловолди ташвиқотининг қонун билан тақиқланмаган бошқа шаклларида фойдаланиш.

Сайловолди кампанияси иштирокчилари орасида ОАВдан фойдаланиш ҳуқуқи қандай тақсимланади?

Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодлар ва сиёсий партияларга оммавий ахборот воситаларидан фойдаланиш учун Ўзбекистон Республикаси Марказий сайлов комиссияси томонидан белгилаб берилган тартибда **тенг ҳуқуқ** берилган.

Жумладан, даврий матбуот нашрлари Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодлар ва сиёсий партиялар учун

тенг ҳажмдаги нашр майдони, бир хил шрифт, бир хил жой ва бошқа тегишли шароитларни яратиб беришлари лозим.

Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодлар ва сиёсий партиялар учун оммавий ахборот воситаларидаги эфир вақти ва нашр майдони бепул ажратилади. Давлат телевидениеси ва радиосида ажратилаётган бепул эфир вақти прайм-таймга тўғри келиши шарт. Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодлар ва сиёсий партиялар учун давлат матбуот нашрлари томонидан ажратилаётган ҳар ҳафталик бепул минимал нашр майдонининг ҳажми умумий ҳафталик ҳажм майдонининг 10% дан кам бўлмаган миқдорига тўғри келиши керак.

Сайлов бюллетенида қандай маълумотлар акс эттирилиши лозим?

Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодлар сайлов бюллетенига фамилияси, исми, отасининг исми, туғилган йили, эгаллаб турган лавозими (машғулотининг тури) ва иш жойи кўрсатилган ҳолда алифбо тартибида киритилади.

Сайлов бюллетенида уни тўлдириш тартиби тўғрисида тушунтириш бўлиши керак.

Марказий сайлов комиссиясининг фармойишига биноан сайлов бюллетенлари сайловга камида йигирма кун қолганида давлат тилида нашр этилади. Округ сайлов комиссиясининг қарорига биноан сайлов бюллетенлари сайлов округининг кўпчилик аҳолиси сўзлашадиган тилларда ҳам нашр этилиши мумкин.

Сайлов бюллетенининг матнига ўзгартириш киритишга йўл қўйилладими?

Ўзбекистон Республикаси Президенти сайловига доир сайлов бюллетенининг шакли ва матни Марказий сайлов комиссияси томонидан тасдиқланади. Зарурият туғилганда (номзодлик мақомидан номзод маҳрум қилинганда, сиёсий партиянинг ваколати тугатилганда ёхуд номзоднинг вафоти сабабли)

Марказий сайлов комиссияси сайлов бюллетенининг матнига ўзгартириш киритиш ҳукукига эга.

Президент сайловлари қачон ҳақиқий эмас деб ҳисобланади?

«Ўзбекистон Республикаси Президенти сайлови тўғрисида»ги Қонуннинг 36-моддасига кўра, «Сайлов вақтида ёхуд овозларни санаб чиқиш чоғида йўл қўйилган ҳамда овоз бериш яқунларига таъсир этган қоидабузарликлар сабабли сайлов умуман ёки айрим округлар ёхуд айрим сайлов участкалари бўйича ҳақиқий эмас деб топилиши мумкин. Сайловни ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги қарор Марказий сайлов комиссияси томонидан қабул қилинади ва бу қарор устидан овоз бериш яқунлари эълон қилинган кундан эътиборан ўн кун ичида Ўзбекистон Республикаси Олий судига шикоят қилиниши мумкин. Сайловни ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги қарор устидан шикоят қилиш ҳукуки Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодларга тегишлидир».

Такрорий сайловлар қачон ва ким томонидан белгиланади?

Ўзбекистон Республикаси Президенти сайлови ўтмаган ёки ҳақиқий эмас деб топилган тақдирда, шунингдек, агар Ўзбекистон Республикаси Президенти сайловида битта номзод иштирок этган бўлса ва у зарур миқдорда овоз тўплай олмаган бўлса, **Марказий сайлов комиссияси такрорий сайлов** тайинлайди. Ўзбекистон Республикаси Президентлигига такрорий сайлов «Ўзбекистон Республикаси Президенти сайлови тўғрисида»ги Қонунга биноан, асосий сайловни ўтказиш учун белгиланган тартибда ҳамда ундаги шартларга риоя этилган ҳолда ўтказилади. Бунда Марказий сайлов комиссияси сайлов янги таркибдаги округ ва участка сайлов комиссиялари томонидан ўтказилиши зарурлиги тўғрисида қарор қабул қилиши мумкин. Овоз бериш асосий сайловни ўтказиш учун тузилган аввалги сайлов участкаларида ва сайловчиларнинг рўйхатлари бўйича ўтказилади.

Такрорий сайлов асосий сайлов ўтказилганидан кейин қирқ кун ичида ўтказилади.

Такрорий овоз бериш деганда нима тушунилади?

Такрорий овоз бериш – қонунчиликда овоз беришнинг икки босқичли тизимининг мустақамланганлиги (овоз беришни икки босқичда амалга ошириш: асосий овоз бериш ва икки нафар номзод учун такрорий овоз бериш) билан ифодаланади. Овоз беришнинг иккинчи босқичини (такрорий овоз беришни) ўтказишнинг зарур шартларидан бири – биринчи босқични ўтказиш жараёнида икки нафардан ортиқ номзодларнинг иштирок этиши ҳисобланади. Қонунчиликда сайловларнинг асосий биринчи босқичида икки нафардан ортиқ номзодлар иштирок этиб, улардан ҳеч бири овоз беришда иштирок этган сайловчиларнинг ярмидан кўп овозига эга бўлмаганлиги шароитида сайловларнинг иккинчи босқичи – такрорий овоз бериш ўтказилади.

Такрорий овоз бериш кунини Марказий сайлов комиссияси сайлов ўтказилган кундан эътиборан бир ой ичида, лекин сайлов ўтказилган кундан камида ўн беш кун кейин ўтказиладиган қилиб тайинлайди. Такрорий овоз беришни ўтказиш ҳақидаги хабар матбуотда эълон қилинади.

Такрорий овоз беришда унда иштирок этган сайловчиларнинг овозини бошқа номзодга нисбатан кўпроқ олган номзод сайланган деб ҳисобланади.

Такрорий овоз беришда сайловчиларнинг иштирок этиш фоизи ҳисобга олинмайди.

Президент сайловларида сайловчиларнинг минимал сайлов оstonаси қандай?

«Ўзбекистон Республикаси Президенти сайлови тўғрисида»ги Қонуннинг 35-моддасига кўра, сайлов оstonаси сайловчилар рўйхатига киритилган сайловчиларнинг 33 (ўттиз уч) фоизини ташкил қилади.

Сайловлардаги кузатувчилар кимлар?

Сайловлардаги кузатувчи – сиёсий партия томонидан сайлов жараёнида иштирок этиш ва сайлов комиссияси фаолияти: овоз беришни ўтказиш, овозларни ҳисоблаш, овоз бериш натижаларининг ҳаққонийлигини текшириш ва сайлов натижаларини белгилаш ҳаракатларини кузатиш учун ваколатлантирилган шахс.

Сайлов куни кузатувчиларнинг участка сайлов комиссия ва унинг аъзолари фаолияти бошланган дақиқадан эътиборан овоз бериш натижалари ҳақидаги баённома имзолангунга қадар сайлов участкасида бўлишлари амалдаги қонунчилик билан мустаҳкамланган. Кузатувчиларни сиёсий партиялар билан бир қаторда, бошқа давлатлар, халқаро ташкилот ва ҳаракатлар ҳам тайинлаши мумкин.

Ким сайланган Президент деб ҳисобланади?

Марказий сайлов комиссияси округ сайлов комиссияларидан олинган баённомалар ва Ўзбекистон Республикасининг хорижий давлатлардаги ваколатхоналари ҳузурида тузилган участка сайлов комиссияларидан олинган баённомалар асосида республика бўйича сайловчиларнинг умумий сонини; сайлов бюллетенлари ҳамда варақалари олган сайловчиларнинг сонини; овоз беришда иштирок этган сайловчиларнинг сонини; ҳар бир номзодни ёқлаб берилган овозлар сонини; ҳақиқий эмас деб топилган бюллетенлар сонини аниқлайди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти сайловида иккита номзод иштирок этган тақдирда, овоз беришда иштирок этган сайловчиларнинг нисбий кўпчилик овозини олган номзод сайланган деб ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти сайловида иккитадан ортиқ номзод иштирок этган тақдирда, агар номзодларнинг ҳеч бири овоз беришда иштирок этган сайловчилар ярмидан кўпининг овозини ололмаган бўлса, сайловчиларнинг овозини энг кўп олган икки номзод иштирокида тақрорий овоз бериш ўтказилади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти сайловида турли сабаблар (номзоднинг вафоти, номзоднинг соғлиғи ҳолати сайловда иштирок этишни истисно этадиган даражада ёмонлашганлиги ёки Қонунда белгиланган бошқа сабабларга кўра унинг номзоди олинганлиги ва шунга ўхшаш сабаблар) натижасида биттагина номзод иштирок этган тақдирда, бу номзод, агар у овоз беришда иштирок этган сайловчилар ярмидан кўпининг овозини олган бўлса, сайланган деб ҳисобланади.

Президент қачон ўз лавозимига киришган ҳисобланади?

Ўзбекистон Республикаси Президенти Марказий сайлов комиссияси томонидан Ўзбекистон Республикаси Президенти сайлови натижалари расмий тарзда эълон қилинган кундан эътиборан кечи билан икки ой ичида Олий Мажлис йиғилишида қасамёд қилган пайтдан бошлаб ўз лавозимига киришади.

Амалдаги Ўзбекистон Республикаси Президенти ўз ваколатларини янги сайланган Ўзбекистон Республикаси Президенти лавозимга киришгунга қадар бажаради.

МУНДАРИЖА

Президент сайловлари деганда нима тушунилади?	3
Қайси ҳужжатлар Ўзбекистон Республикаси Президентлигига оид сайлов конунчилигининг асосий манбалари ҳисобланади?	3
Ўзбекистон Республикаси Президенти сайловлари нима учун 2016 йил 4 декабрь куни ўтказилади?	4
Ўзбекистон Республикаси Президенти қанча муддатга сайланади?	4
Актив сайлов ҳуқуқи деганда нима тушунилади?	4
Пассив сайлов ҳуқуқи деганда нима тушунилади?	4
Сайлов цензлари деганда нима тушунилади?	5
Чег эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахслар Ўзбекистон Республикаси Президентлигига сайланиши мумкинми?	5
Сайлов ҳуқуқи принципи деганда нима тушунилади?	5
Умумий сайлов ҳуқуқи деганда нима тушунилади?	6
Тенг сайлов ҳуқуқи принципи деганда нима тушунилади?	6
Тўғридан-тўғри сайлов ҳуқуқи принципи деганда нима тушунилади?	6
Яширин овоз бериш принципи деганда нима тушунилади?	7
Марказий сайлов комиссияси Ўзбекистон Республикаси Президенти сайловларини ташкил қилиш масалалари бўйича норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни қабул қилиши мумкинми?	7
Ўзбекистон Республикаси Президенти сайловларини тартибга солишда халқаро ҳуқуқ нормаларининг аҳамияти қандай?	8
Ўзбекистон Республикаси Президенти сайловларида хорижий мамлакатларда истиқомат қилувчи Ўзбекистон Республикаси фуқаролари иштирок эта оладиларми?	8
Ўзбекистон Республикаси Президенти сайловларини ким эълон қилади ва унинг муддатини ким белгилайди?	9
Сайлов округи деганда нима тушунилади?	9
Сайлов участкалари деганда нима тушунилади?	10
Сайлов комиссиялари нима мақсадда ташкил этилади?	10
Сайлов комиссиясининг аъзолари қандай қилиб шакллантирилади?	10
Сайлов комиссиялари аъзолари учун қандай чекловлар мавжуд?	11
Сайлов комиссияларининг йиғилишларида кимлар иштирок этиши мумкин?	12

Қандай масалалар сайлов тортишувлари предмети бўлиб ҳисобланади?.....	12
Сайловчилар рўйхатлари қандай тузилади?	13
Президентликка номзодларни илгари суриш қандай амалга оширилади?	14
Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодни ким рўйхатга олади?	16
Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодни қўллаб-қувватловчи сайловчилар имзоларини йиғиш нима мақсадда амалга оширилади?.....	16
Имзо варақалари мазмунига оид махсус талаблар мавжудми?.....	17
Имзо варақасидаги маълумотлар сайловчи томонидан шахсан тўлдирилиши шартми?	18
Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодни рўйхатга олишни рад этиш мумкинми?	18
Марказий сайлов комиссияси Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзодни номзодлик мақомидан маҳрум қилиши мумкинми?	19
Президент сайловлари қандай молиялаштирилади?	19
Президентликка номзодларнинг сайлов кампаниясини молиялаштириш деганда нима тушунилади?	20
Президентликка номзодлар сайлов кампанияси даврида ўз шахсий маблагларидан фойдаланишлари мумкинми?.....	20
Сайловолди ташвиқоти деганда нима тушунилади?.....	20
Сайловолди ташвиқоти даври давомийлиги қандай?.....	21
Сайловларда иштирок этиши муносабати билан рўйхатга олинган номзоднинг асосий иш жойидаги меҳнат стажи тўхтатилмайдими?.....	22
Ўзбекистон Республикаси Президентлигига номзод ҳуқуқий кафолатларга эга бўладими?	22
Кимлар сайловолди ташвиқоти билан шуғуллана олмайди?.....	23
Рўйхатга олинган номзод ишончли вакилларининг мақоми қандай?.....	23
Сайловолди ташвиқотини ўтказиш шакллари қандай?.....	24
Сайловолди кампанияси иштирокчилари орасида ОАВдан фойдаланиш ҳуқуқи қандай тақсимланади?	24
Сайлов бюллетенида қандай маълумотлар акс эттирилиши лозим?	25
Сайлов бюллетенининг матнига ўзгартириш киритишга йўл қўйиладими?	25
Президент сайловлари қачон ҳақиқий эмас деб ҳисобланади?	26
Такрорий сайловлар қачон ва ким томонидан белгиланади?	26
Такрорий овоз бериш деганда нима тушунилади?	27
Президент сайловларида сайловчиларнинг минимал сайлов оstonаси қандай?.....	27
Сайловлардаги кузатувчилар кимлар?	28
Ким сайланган Президент деб ҳисобланади?.....	28
Президент қачон ўз лавозимига киришган ҳисобланади?	29

Ўзбекистон Республикаси Президенти сайловлари:
Ў 32 саволлар ва жавоблар /Г.Р. Маликова/ – Тошкент:
«O‘zbekiston» НМИУ, 2016. – 32 бет.

ISBN 978-9943-28-658-0

УЎК: 342.573
КБК 67.400.5(5Ў)

Г.Р. МАЛИКОВА

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИ
САЙЛОВЛАРИ: САВОЛЛАР ВА ЖАВОБЛАР**

Мухаррир *Ж.Матёқубов*
Бадий муҳаррир *Х. Қутлуқов*
Техник муҳаррир *Л. Харитоновна*
Кичик муҳаррир *Г. Ералиева*
Мусаххих *С. Салоҳутдинова*
Компьютерда тайёрловчи *Ф. Туғушева*

Наشريёт лицензияси АИ № 158, 14.08.09.
Босишга 2016 йил 2 ноябрда рухсат этилди. Бичими 60x90^{1/16}.
Офсет қоғози. «Times» гарнитурасида офсет усулида босилди.
Шартли босма табағи 2,0. Нашр табағи 1,79.
Адади 10 000 нусха. Буюртма № 16-729.

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигининг
«O‘zbekiston» нашриёт-магбаа ижодий уйи.
100011, Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

Телефон: (371) 244-87-55, 244-84-20
Факс: (371) 244-37-81, 244-38-10

e-mail: uzbekistan@iptd-uzbekistan.uz
www.iptd-uzbekistan.uz